

İLAHİYAT FAKÜLTELERİ
XIV. TEFSİR ANABİLİM DALI KOORDİNASYON TOPLANTISI VE
“GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TEFSİR İLMİ: KONUSU, HEDEFİ VE SINIRLARI”
PANELİ

(12 Mayıs 2017)

Sakin TAŞ, Samed YAZAR*

Türkiye’de mevcut İlahiyat Fakültelerinde bulunan Tefsir Anabilim Dalı hocaları; tanışmak, kaynaşmak, bilgi alışverişinde bulunmak, iletişimi artırmak, alanın emektar hocalarının genç araştırmacılara deneyimlerini aktarması ve kendi bilim dallarında ortaya çıkan yeni gelişmelerle ilgili problemleri takip edebilmek amacıyla yılda bir defa olmak üzere koordinasyon toplantıları düzenlemektedirler. Her yıl farklı bir şehirde düzenlenen bu toplantılar sırasıyla; Van (*Tefsir Anabilim Dalı Eğitim-Öğretim Problemleri*; 10-13 Haziran 2005, **Yüzüncü Yıl Üni.**); Kayseri (*Kur’ân Tasavvuru Problemi*; 08-09 Temmuz 2006, **Erciyes Üni.**), İzmir (*Modern Dönemde Kur’ân Yorumu/Kur’ân’ın Aydınlığında Yaşamak*; 11-13 Mayıs 2007, **Dokuz Eylül Üni.**), İstanbul (*Tefsirin Geçmişi ve Geleceği*; 30 Mayıs-01 Haziran 2008, **Marmara Üni.**), Erzurum (3-5 Temmuz 2009, **Atatürk Üni.**), Konya (*Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerîr et-Tâberî*; 11-13 Haziran 2010, **Selçuk Üni.**), İstanbul (*Kur’ân’ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur’ân Öncesi Mekke Toplumunu*; 01-03 Temmuz 2011, **İstanbul Üni.**), Çorum (*Kur’ân Nüzûlüünün Mekke Dönemi*; 29 Haziran-01 Temmuz 2011, **Hitit Üni.**), Kahramanmaraş (*Kur’ân Nüzûlüünün Medine Dönemi*; 17-19 Mayıs 2013, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni.**), Sakarya (*Medya ve Kur’ân*; 23-24 Mayıs, **Sakarya Üni.**), Sivas (*Kur’ân ve Sahâbe*; 22-23 Mayıs, **Cumhuriyet Üni.**) ve Ankara (*Akademik Tefsir Çalışmaları*; 27-28 Mayıs 2016, **Ankara Üni.**) da düzenlendi. Sonuncusu ise 12 Mayıs 2017 tarihinde GAÜN Mavera Kongre ve Sanat Merkezinde gerçekleştirildi.

Açılış Oturumu (09.00-11.00): Kur’ân Tilaveti, Protokol Konuşmaları, Açılış Konferansı

Önceki koordinasyon toplantılarından farklı olarak tek gün içinde icra edilen ve Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinden görevli 300’ü aşkın akademisyenin

---

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (sakintas@sakarya.edu.tr); Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (sametyazar@uludag.edu.tr)

katıldığı, sunuculuğunu İsmail Yılmaz'ın (GAÜN İlah. Fak. Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Okt.) yaptığı toplantının açılış oturumu, İstiklâl Marşı'nın okunması ile saat 09.00'da başladı. Adil Öztekin'in (GAÜN İlah. Fak. Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Okt.) Kur'ân-ı Kerim tilavetiyle (İsrâ 17/9-15) programa devam edildi. Akabinde Fakülte Dekanı Prof. Dr. Şehmus Demir selamlama konuşması yaptı. Konuşmasında; "gelenekselcilik konusunda üzerinde önemle durulması gereken bir hususun, geleneği katı bir şekilde savunan âlimlerin Kur'ân'ı, geçmiş âlimlerin tekelinde olmadığını bazen bilmemeleri veya dikkate almamalarıdır. Ayrıca geleneğe, gelenekselciliğe karşı tutum sergileyenlerin de Kur'ân'ın kendi düşüncelerinin bir çiftliği olmadığını bazen göz ardı etmelerinin ciddi bir sorun doğurduğunu, bu iki durumun iki aşırı uç olmak üzere önümüzde durduğunu" aktardı. Ona göre sorun, Kur'ân'ın kendi iniş surecinden kopartılarak bütünüyle günümüz dünyasının argümanlarıyla amacından saptırılmasıdır ve yapılması gereken Kur'ân'ın bir söz olduğunun, bir metin olmadığına farkına varılmasıdır. Kur'ân, istediğimizi söyletebileceğimiz bir metin değildir. Kur'ân'daki her bir sözün bir bağlamı vardır ve 23 yıllık iniş sürecinde O, toplumla sürekli konuşan onla diyalog kurup onu dönüştüren bir kelimedir olduğu unutulmamalıdır. Kur'ân'ı anlamaya çalışırken de bu temelden mutlaka hareket edilmelidir.

Abdulkadir Konukoğlu (SANKO Holding Onursal Başkanı), GAÜN İlahiyat Fakültesinin kurulmasına katkı sağlamaktan duyduğu memnuniyeti dile getirdi. Buna ek olarak, Türkiye'de zekât konusunun yeterince anlatılmadığı, nelerin zekâta girip girmediğinin çok açık olmadığı; bu sebeple zekâtle mükellef olanların kendilerince mallarının bir kısmından zekât verince, bu farizayı eda ettiklerini düşündüklerini, söyledi. Kısaca, zekât bilincinin oluşturulması gerektiğinden söz eden Konukoğlu, zekât konusunun toplumda tam işlenmesiyle Türkiye'de fakir oranının biraz daha azalacağını vurguladı.

Gaziantep Üni. Rektörü Prof. Dr. Ali Gür (GAÜN Tıp Fak. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı) konuşmasında; emân ve aynı zamanda selâm dini olan İslam'ın nasıl oldu da bir fobiye dönüştürüldüğü, Kur'ân'ın ilk müfessiri olan Hz. Muhammed'in çağları aşan muştularının zamanla nasıl oldu da zulüm aracı olarak kullanıldığı konusunu, irdeledi. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkan Vekili Latif Karadağ selamlama konuşmalarını yaptıktan sonra GAÜN İlahiyat Fakültesi'nin tanıtım filmi yayınlandı.

Açılış Konferansı: *Gecikmiş Bir Süreç: Tefsirin Te'vîl Merhalesine Geçişi*

Toplantının açılış konuşmasını, Prof. Dr. Sadık Kılıç (Ordu Üni.) "*Gecikmiş Bir Süreç: Tefsirin Te'vîl Merhalesine Geçişi*" konulu bir konferansla yaptı. Kılıç, girişte; konuşmasının 'tefsir ilmini, Kur'ân'ı anlama, yorumlama ve hayata geçirme faaliyetini nasıl daha müessir, etkin bir hale getirebiliriz?' sorusu etrafında gerçekleşeceğini söyledi. Hz. Muhammedin bî'setiyle başlayan tefsir ilminin bugüne değin devam edip, geleceğe uzanan uzun bir serüveni vardır. Bu serüven içerisinde Kur'ân'ın anlaşılması, yorumlanması ve hayata geçirilmesi alt bilim uğraşlarıyla beraber hayata, topluma, insanlık tarihine istikamet ve yön vermiş olan son derece ehemmiyetli ilmî bir faaliyet olarak sürmüştür. Tefsir ilmi bu açıdan bakıldığında diğer İslâmî ilimler için üst kuşatıcı bir şemsiyedir. Bu itibarla gerek fıkıh, hadis, tasavvuf ve diğer İslâmî ilimler gerekse fert ve toplumla alakalı olan beşerî/sosyal bilimler muhtevası, usulü ve metodu itibarıyla tefsir ilminden yararlandığı, yararlanması gerektiği ilimler zümresinden değerlendirilmelidir.

Kılıç, bu saiklerle, tefsir ilmini daha faal ve dinamik hale getirmek için özellikle "*te'vîl*" kavramının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtti bu kavramı daha işlevsel, velut ve verimli bir hale getirmek için neler yapabileceğine dair önerilerde bulunur. Bu bağlamda açıklama, yorumlama hatta uygulamaya ad olan tefsir; Hz. Muhammed'e vahyolunan Kur'ân'ın açıklanmasını, beyan edilmesini, diğer bir ifadeyle, Kur'ân üzerinden kendisini ifşa eden ilahî konuşma metninin maksat, murat ve gayelerini açıklama manalarına gelir. Son derece hususi bir yolla Hz. Muhammed'e tebliğ edilmiş olan Kur'ân; ilahi ve sahih kutsal bir metin olmasının göstergesi olmak üzere bir yandan mübîn yani ilahi hakikatleri açıklayan, diğer yandan da beyan edilen, tefsir olunan bir metindir, kelamdır, hitaptır.

Kılıç, 'tefsirin yeniden dinamizm kazanması ve daha işlevsel hale gelmesi için hangi İslâmî kavramlar yeniden devreye sokulmalıdır?' sorusunu ortaya atarak şunları söyler: "Kanaatimizce ilmî tefekkür ve İslâmî ilimlerin gelişmesinde en kuşatıcı bir kavram olarak "*içtihad*" kavramıyla birlikte "*istinbât*" ve "*istihrâç*"; "*dirâyet*" ve "*re'y*"; dinamik ve diyalektik bir kavram olarak "*te'vîl*" gibi kavramlar Kur'ân tefsirinin yeni çağlarında kendilerine hem zihinsel ve ilmî faaliyet, hem de etimolojik olarak sıkça başvurulması gereken olan başlıca semantik kodlarımız olarak öne çıkmaktadır". Kılıç, bu kavramlar içinde en dinamik ve açık uçlu olduğunu mütalaa ettiği "*te'vîl*" kavramına dikkat çekerek; adeta unutulmuş, olumsuz ve öteleyici bir anlam daralmasına maruz bırakılmış olan bu kavramı yeniden ilim ve

tefekkür ufkumuza indirgemek istemektedir. Böyle bir çabanın temel sebebi ise, “tefsir” teriminin artık, Kur’ân lafızlarının ihtiva ettiği gerek doğrudan gerekse dolaylı anlam katmanlarını tespit, teşhis ve ortaya koyma hususunda ki yaratıcılığı; dinî, fikhî ve toplumsal beklentileri karşılama gücünü kısmen kaybetmiş olması; son derece zengin ve kümülatif bir müktesebata işaret etmesine karşın, izlenen yöntemlerin kemikleşmesi sebebiyle, statik bir birikime indirgenmiş bulunmasıdır. Tefsir sözcüğü artık sadece, sırf lafza, ibareye, rivayet ve nakle dayalı bir yorum faaliyetini imlemektedir. “Te’vîl” sözcüğünü, altında ezilmeye terkedildiği anlam ve çağrışımların ağırlığından kurtarmak gerektiğini söyleyen Kılıç, te’vîl hakkında bahsettiği durumu kazandırmanın nasıl olabileceğini anlamak için önce tefsir kavramını tanımlar. Ona göre tefsir; ‘ibarenin egemen dünyasıdır. Tefsir, baskın ve genel karakteri itibariyle, lafız eksenli bir etkinlik olup, lafzın, zahirî olarak yüklenebileceği manaları beyan etmektir’. Özetle tefsir; “daha çok lafızlara bağlı kalan, lafızların iç ve terkibi imkânlarından yararlanan, bu yönüyle de nakil ve işitmeye öncelik veren bir disiplin olarak belirginleşir”.

Te’vîl ise; dinamik ve kesintisiz bir yorum dünyasıdır. Kök anlamıyla irtibatlı olarak bir hadisenin iç yüzüne ve hakikatine vakıf olmak; bir işin kendisine dönüp varacağı en son noktayı açıklayıp beyan etmektir. Ardından Kılıç, Begavî’ye (ö.317/929) ait bir tanımla, çizmeyi hedeflediği çerçeveye güçlü bir atıf bulunduğundan söz eder. Buna göre te’vîl; “istinbatta bulunarak, ayeti öncesine ve sonrasına muvafık, Kitab’a ve Sünnete aykırı olmayan muhtemel bir manaya yönlendirip yorumlamaktır”. Kur’ân metni karşısında nihai gaye, lafızdan murad edilenin hakikatini haber vermektir ki, bu da te’vîl etkinliğiyle olur. Bu süreç içinde tefsir ise bir önceki merhaleyi gösterirken, murat edilen ve maksut olan mananın delilini ve gerekçesini teşkil eder. Üstün bir entelektüel çaba gerektiren te’vîl sürecinde, müevvil çoğunlukla bir nakil ve derleyici konumunda kalan müfessirden farklı olarak, insanı ve olgusal ihtiyaçlar karşısında hükümler istinbat etme, mücmeli beyan, genel olanı (‘amm) tahsis gibi yollarla kelamın kıvrım ve derinliklerinde yer alan mana ve hakikat katmanlarını keşfeden etkin bir özne olarak ele alır. Öyleyse te’vîl etkinliğinin en temel amacı tikel anlamı, yaşanılmış kadim tarihselliğin ufkundan kurtararak, onu sonraki bütün tarihsel durumlar için bir değer ve öneriler kaynağı haline dönüştürmek olacaktır. Te’vîl, fikrî tutku ve uçarıkların aklandığı bir yol ve metot değil, Kur’ân ile mütemediyen değişen somut insanlık olguları arasında bir köprü kurmanın dinamik bir aracı olarak son derece değerlidir.

Sonuç olarak Kılıç, tefsir ile te'vîl kavramlarının birbirinin alternatifi değil, birbirlerinin tamamlayıcısı; birincisinin kemale erip amacına ulaşacağı, tamamlayıcı iki merhale olduğu düşüncesindedir. O nedenle de özellikle Tâberî'nin kullanımında gördüğümüz pratikte olduğu gibi, te'vil terimi küllerinden dirilti olarak dinî, ahlakî, entelektüel ve toplumsal hayatîyetin yeni bir başlangıcını ve taçlanma noktasını oluşturmaktadır. Kendisine kutsiyet ve ilahilik vasfı yüklenen statik bir tefsir anlayışının değil, insana dönük bir uygulamanın benimsenmesi, tefsiri olmazsa olmaz bir referans dünyası olarak yakınında tutacak bir te'vîl sürecine geçilmelidir. Bunun için, Kur'ân metnini, geçici ve görelî metodik, zihnî ve sosyal kavramların ağırlığından kurtararak, farklı bakış açılarıyla yorumlamak, dinî ve ilmî bir ödev olarak kaçınılmazdır. Her şeyden önce unutulmamalıdır ki, 'Yorum, sadece kendisidir, daha fazlası yani bir nas değildir'. Tüm bu gerekçelerle Kılıç; "yorumun yorumuna dönüşmüş olan tefsir faaliyetinden, doğrudan metnin dinamik ve hayata dönük yorumunu amaçlayan te'vîl metoduna geçilmesi gerektiğini" düşünür.

Panel Oturumu (15.30-17.15): Geçmişten Günümüze Tefsir İlmî: Konusu, Hedefi ve Sınırları

Program, Suriyeli Ahmed Alaeddin adlı grubun müzik dinletisiyle başladı. Ardından oturum başkanlığını Prof. Dr. Lütfullah Cebeci'nin (Erciyes Üni.) yaptığı panel oturumuna geçildi ve ilk sözü "Bir Bilim Dalı Olarak Tefsirin Gerekliliği Sorunu" konusunu anlatmak üzere Prof. Dr. Ali Rıza Gül (Eskişehir Osmangazi Üni.) aldı.

Gül, 'tefsir ilminin gerekliliği, bilim dalı olarak var mı, yok mu?' sorusu üzerine yoğunlaştığı tebliğini üç bölüm halinde sundu. Birinci bölümde "iddiaları", ikinci bölümde "tartışmasını" ve sonuçta ise konuyla ilgili olarak kendi görüşünü dile getirdi. Gül, "tefsir ilmine yok desek de var olacağını; son birkaç yıldır alanın içinden veya dışından bazı arkadaşların tefsir ilminin bir ilim olmadığı, bunun hüküm çıkarmaya müsait bir usulünün bulunmadığı, dolayısıyla da buna bilim denilemeyeceğini defaatle dile getirdiklerini" ifade etti. Gül, 'karşılaştığı alan dışındaki kimi arkadaşlarının bu konu hakkında en çok dile getirdikleri hususların, bu ilmin metodolojisinin olmasıyla birlikte sistematik bir metodolojisinin bulunmadığı, fıkıhla ilgili ayetlerin fıkıh, itikatla ilgili ayetlerin kelam, tarihle ve kıssalarla ilgili ayetlerinde tarih ilminin konusu olduklarını ifade ettiklerini' söyledi. Alan içinden kimi arkadaşlar ise işi yumuşatarak şöyle demektirler: "Tefsir ilminin, İslam'ın temelini ortaya koymak gibi bir görevi yoktur. Tefsircinin de, Kur'ân'dan

herhangi bir sonuca, hükme veya karara varmak gibi dini bir görevi yoktur.” Bu arkadaşlara tefsirci ne yapar diye sorulduğunda; ‘tefsirci malzeme yapar’ denilerek, tefsirin gereksiz bir ilim olduğunu izah etmeye çalışıyorlar. Bu iddialar yeni iddialar olmayıp, temelini tarihten almaktadır. Tefsir denilince, İslam tarihinin ilk disipliner ilmi akla gelmelidir. Bu ilmin içerisine ilk asırdan itibaren lüzumlu-lüzumsuz, doğru-yanlış pek çok bilginin sızdığına değinen Gül, bundan dolayı ilk dönem âlimlerin tefsir ilmine mesafeli durduklarına değinmiştir. Bunların başında İbn Hanbel (ö.241/855) gelmektedir. O, “*üç şey vardır ki bunların aslı yoktur: Tefsir, meğâzi ve melâhim*” demiştir. Aslında İbn Hanbel kendi döneminde ki rivayet tefsirini kastetmektedir. Bu konuda farklı sesler yükselince âlimler “imam bunu kastetmiyor, kastı tamamen zayıf veya uydurma rivayetler, israiliyyat vb. durumlardır. Tefsire baştan sona karşı değildir” şeklinde açıklamalar getirilmektedir. Bu yorum daha isabetlidir.

Gül, burada Matürîdî (333/944)’ye de kulak vermek gerektiğini belirterek geleneğimizde var olan tefsir-te’vil ayırımına değindi. Tefsir denince; Hz. Peygamber’in ve sahabenin Kur’ân yorumları; ayetlerin manasını bire indirgeyen yorumlar ve bizim bildiğimiz bütün tür, renk ve çeşitleriyle olan üç çeşit tefsirin akla geldiğine işaret etti. Matürîdî, burada birinci tanımı işaret ettikten sonra: “tefsir, ayetin manasını bire indirgemektir. Örneğin; “hamd” kelimesine tek bir mana verdiğiniz zaman tefsir yapmış olursunuz.” demektedir. Matürîdî, te’vil lafzını kullanarak *Te’vilatü’l-Kur’ân* ismini tefsirine tercih eder ki dönem ulemasının tercihi de bu yödedir. “من فسر القرآن برأي فليتوبأ مقعده من النار”, Kur’ân’ı, kim kendi re’yi ile tefsir ederse -Matürîdî’ye göre manayı teke indirirse- cehennemdeki yerine hazırlansın’. Ulema nezdinde Kur’ân, ister rivayet, ister dirayet, isterse diğer mezheplerce tefsir edilsin zivücuhtur. Pek çok anlamı olan bir hazinedir. Yukardaki hadisi buraya çektiğimiz zaman ister istemez eleştiri noktasının merkezi de kayar. İbn Hanbel’in sözü de buraya hamledilebilir. Sonuçta; İbn Hanbel veya diğer ulemanın bu konudaki açıklamalarını tefsir ilminin olmadığı yönünde delil olarak kullanmak imkân dâhilinde değildir.

Gül, sünneti Kur’ân’ın önüne geçirenlerin; “السنة قاضية على القرآن والقرآن ليس بقاض على السنة”, ‘Sünnet Kur’ân üzerine kâdîdir, Kur’ân’ı belirleyicidir, hükmeder ancak Kur’ân sünnete hükmedemez’ iddiasında bulduklarını; bunu dile getiren ulema içinden işi daha ileriye götürerek ‘sünnet Kur’ân’ı nesheder ama Kur’ân sünneti nesh etme gücüne sahip değildir’ şeklinde açıklama yapanlara rastlanıldığından, bahseder. İbn Hanbel buna cevaben; ‘bu sözü söyleyemem, Allah’tan korkarım ancak sünnet Kur’ân’ı beyan eder, açıklar’ demektedir

ve burada iki kelime kullanmaktadır: '*tefsir*' ve '*tebyin*'. İbn Hanbel'in itirazı, tefsiri kabul ettiğini göstermekte ve bu konudaki eleştirisini mutlak noktaya çekmenin imkânı da ortadan kalkmaktadır.

Bir ilmin, ilim olabilmesi için bir alana hitap edebilmesi gerektiğinden bahseden Gül'e göre tefsirin alanı Kur'ân'dır. Ayrıca bir ilmin ilim olabilmesi için gerekli öz nitelikler, tür ve çeşitlilik tefsir ilminde çoktur. Tefsirin bir ilim olup olmadığı noktasında en fazla eleştiri; tefsirin bir yönteminin bulunup bulunmadığı konusunda olduğunu dile getiren Gül, yeni çıkan birçok tefsir usulünün Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun eserini aşamadığını, ona ufak tefek eklemeler yaparak devam ettiğini, söyledi. Bunlara bakıldığında tefsir bir ilim değildir, denilebilir. Ancak Zerkeşî'nin Burhânı'na bakılıp, oradaki konular baştan son konuya kadar ele alınıp, oradan bugünkü tefsir usulü kitaplarına taşınırsa problem kendiliğinden çözülecektir. Ayrıca İslam tarihinin kurulan ilk ilim müesseseleri olan Medine, Mekke ve Kûfe medreseleri; tefsir medreseleridir. Daha da önemlisi bütün medrese ve mezhepler bunları örnek alarak neşet etmişlerdir. Gül sonuç olarak; 'tefsir; Kur'ân, kıraat ve usule ilişkin eserlerle; Kur'ân ve tefsir tarihine ilişkin çeşitli araştırmalarla başlı başına müstakil bir ilimdir ve bilim olmanın bütün gereklerini de bünyesinde barındırmaktadır' diyerek, sözlerini tamamladı.

Prof. Dr. Muhammed Çelik (Dicle Üni.) '*Kur'ân'ın Anlam Haritası*' adlı konuyu ele aldı. Çelik, 'nüzul ortamına gitmenin veya vâkıf olmanın Kur'ân'ın tüm ayetlerinin bütün boyutlarıyla anlaşılması için, bir algı oluşturulduğuna, bu algının doğru mu, yanlış mı? olduğu' meselesi üzerinde duracağını söyledi. Ona göre, tarih sahnesinde söz sahibi olma gücünü kaybeden milletler öz eleştiriye genellikle kutsal metinleri sorgulamakla başlarlar. Kur'ân'a bakıldığında vahye dayalı din de isim-müsemma ortaklığı bulunmakta ve Hz. Nuh'un " وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ " (Neml 27/91) sözü, Hz. Yakub'un oğullarına " فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ " (Bakara 2/132) tavsiyesi ile havarilerin Hz. İsa'ya söylediği " وَأَشْهَدُ بِأَنَّكُمْ مُسْلِمُونَ " (Al-i İmran 3/52) sözleri, isim ortaklığına örnektir. '*İslam*' ve '*Müslim*' isim ortaklığı, bütün kitap ve peygamberlerde mevcuttur. Müsemma yani hükümlerde ortaklığa gelince; kitap, suhuf veya semavî vahiyde ortak noktalar var mıdır, bakılmalıdır. Peygamberlere gönderilen hükümlerin " شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ "

(Şura 42/13) ayetinden ortak olduğu anlaşılmaktadır. Şuara 26/196, A'la 87/18-19 ve Necm 53/36-38. Ayetleri de açıkça bu hükümlerin bütün peygamberlere bildirildiğini ve bütün kitaplarda yer aldığını bildirmektedir.

Çelik'e göre Kur'ân'ın anlam haritasını belirleyen özelliklerden biri Kur'ân'ın Arabiliğidir. Kur'ân'ın Arabiliği; onun anlam haritasının en önemli ölçütü olan kelime, cümle ve ayetlerine verilen anlamların Arap dili kaidesine uygun oluşudur. Cüz veya kül olarak ayetlere verilen anlam üzerinde belagat mührünün olmasıdır. Yani belagat tasdik edecek ki, o anlam dikkate alınabilir. Aksi takdirde o mana kabul edilmez. Tefsirlerde cahiliye şiirinin dahi şahit gösterilmesinin esprisi budur. Kur'ân'ın anlam haritasını belirleyen özelliklerden bir diğeri; mecâz meselesidir. Bilindiği gibi Kur'ân da mecâz vardır. Bir lisan, dehasını toprağın belagatine sunduğu hususiyetlere borçludur. Cahiliye şiirinde kullanılan mecâzlar, çölün hem manzarasına hem de ayanına uygun mukayeseler yapma imkânı vermektedir. Hâlbuki Kur'ân'daki mecâzlar, genellikle çölün bedevi yaşayışıyla alakasız olup, daha çok başka diyarların, iklimlerin manzara ve unsurlarını gözler önüne sermektedir. Çelik, Nur suresi 24/39-40'daki iki ayetin ilkinde kavrayıcı benzetmenin tamamen Arap çöllerinin dümdüz, engin durumu ve serabını anlattığını, ikincisindeyse birincisinin aksine ne Kur'ân'ın nazil olduğu coğrafya ile ne de cahiliye döneminin bilgi seviyesiyle örtüşmediğini dile getirir. Ardından, kıssaların da manaları kavramada bir unsur olduğunu belirterek konuşmasını Suyûtî'nin Bâkılânî'den naklettiği; "kıssanın Kur'ân'ın üçte birini oluşturduğunu, bu kıssalardaki ifadelerin, kıssa kahramanlarının kendi ifadeleri değil, Allah'ın o manaları ifade etmesidir" sözüyle tamamladı.

Prof. Dr. Gıyasettin Arslan (Fırat Üni.) ise *'Tefsirin Hedef ve Sınırları Açısından Keşşâf Tefsiri'* konusunu sundu. Arslan, Zemahşerî'nin (ö.538/1144) tefsirinden sadece Bakara sûresini inceleyebildiğini ve ilgili yerleri sübjektif gözlemleriyle ele alacağını belirterek konuşmasına başladı. Ona göre Zemahşerî şu noktalarda tefsirin hedef ve sınırlarını ihlal etmektedir: Birincisi; mezhebi ve ideolojik yaklaşım sergilemesi. Örneğin; haşviyattın az olduğu müfessirlerden biri olmasına rağmen bu sebeple hata yapabilmektedir. "قُلْنَا اهْبِطُوا" (Bakara 2/38) ayetinde Hz. Âdem'e, Allah'ın 'cennetten inin' emrinde Zemahşerî, şöyle demektedir: 'şeytan büyük günah işledi, Allah onu cennetten kovdu. Âdem ise küçük bir hata yaptı, neden çıplak olup cennetten kovuldu?' dersen, deriz ki; 'Âdem'in hatası küçüktü ama Allah ona o küçük hatasının bile büyük olduğunu göstermek için onu çıplak yaptı ve cennetten kovdu'. Hikmeti de şudur; 'Ey insanlar, Allah, babanız Âdem'in küçük bir hatasına tahammül etmedi, onu cennetten kovdu. Siz çok hatalar yaparak cennete nasıl gireceksiniz? Bu şuuru oluşturmak için Allah, Âdem'e böyle dedi' demektedir. Ancak burada şöyle bir problem oluşmaktadır. Mutezilenin *va'd ve va'id* ilkesi bulunmaktadır. İlgili ayetin iki satır altında

Allah'ın, İsrail Oğullarının büyük hatasını, buzağıya tapmalarını bile affettiği vurgulanmakta, ancak Müslümanların küçük hatalar yapmalarında affının zor olduğu belirtilmektedir. Zemahşerî, kendi itizal ideolojisine bu ayetin yorumunda yenik düşmektedir. İkincisi; çok yönlü/ihтимalli tefsir yapmasıdır. Zemahşerî, belağî, lügavî ve edebî açıdan çok güzel tefsir yapmakta, tefsirinde nüzul sebeplerine yer verip, hadislerden de delil getirmektedir. Ancak Arslan'a göre tefsirinde; قیل şablonunu çok kullanmakla ayetleri hedefinden uzaklaştırmaktadır. Örneğin; "وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ" (Bakara 2/124), *Allah, İbrahim'i bir takım kelimelerle imtihan etti*, ayetinde Zemahşerî, *kelimât* kavramını tefsir etmekte ve altı ihtimali لِيَق formatıyla sunmaktadır. Arslan'a göre ayet, farklı ihtimallere açık müteşâbih bir ayet değildir. Buna rağmen Zemahşerî, bu *kelimâtın* ihtimallerinin 'bıyıkları kesme, koltuk altını temizleme veya oğlunu boğazlama olabileceğini' söylemektedir. Arslan'a göre aynı ayetin tefsirinde birbirinden uç ve alakasız ihtimalleri ortaya serdetmesi insanın gözündeki büyük Zemahşerî'yi küçültebilmektedir. Saçları ortadan ayırma ile ateşe atılma imtihanı aynı ayette nasıl bir anda eşit oranda kast edilebilir? Murad-ı ilahi hem saçları ortadan ayırmayı hem de ateşe atılma gibi zor bir imtihanı nasıl aynı anda eşit derecede şamil olabilir? Böyle bir tefsir şekli; tefsirin gayesi açısından problemlidir. Zemahşerî Keşşâf'ında, kelimât istidlallerde yani hüküm çıkarırken de mezhebi saiklerle hatalar yapabilmekte, bazen bağlama dikkat etmemekten bazen de dile, edebiyata ve belağata hâkim olması hasebiyle bu yönde tefsir yapmaya çalışmasından kaynaklanan hedef ve sınırları aşan tefsir örnekleri bulunabilmektedir.

Prof. Dr. Necmettin Gökkr (İstanbul Üni.) *Kur'ân ve Tefsir Akademisi* hakkında bilgiler verdi. Buna göre KTA, 2008'de kurulan, önceliği eğitime, kitap basımına veren ve alanla ilgili çalışma yapan proje merkezli bir kuruluştur. Şu ana kadar altı faaliyet yapılmış ve tamamı kitaplaştırılmıştır. Gökkr, bu yıl genç akademisyenlerle birlikte *Türkiye Lisansüstü Tefsir Tezleri* ismiyle bir çalıştay gerçekleştirdiğini, ikincisini de eylül ayında yapılacağını, ayrıca kendisinin başkanlığında devam eden *Batı da İslam Araştırmaları Akademik Gelişim Programı* isimli bir eğitim projesinin hazırlıklarının da devam ettiğini belirtti. Buna ilave olarak geçen sene başlayan *Tefsir Araştırmaları Gelişim Programı (AGP)* hakkında bilgiler sunuldu. AGP'nin ortaya çıkış nedeni hakkında Gökkr, Türkiye'de tefsir akademisyenleri olarak bir problemimizin olduğunu, bunun bizden veya başka şeylerden kaynaklanıyor olabileceğine ancak görünenin lisansüstü eğitim veren hocaların azlığı ve öğrencilerin fazlalığı olduğu, bu sebeple sorunun çözümüne katkı adına bu projenin hayata geçirildiğini vurguladı. Gökkr, akademisyenlere yönelik ihtiyaç

duyulan eğitim takviyesini yapmak için KTA'nın bu noktada tefsir hocalarının zayıf noktalarını tespit etmeye çalışarak, ilgilenenler için eğitim programları düzenlediğini söyledi. Eğitimler, birebir eğitim şeklinde yapılmakta ve özellikle Anadolu'daki arkadaşlara tezlerin hazırlık aşamasında danışmanlık hizmeti verilmektedir. AGP'nin gayesi tefsir akademiyasında var olan hocaların kalitesini artırmak ve onlara bilimsel bakış açıları kazandırmaktır. Ayrıca akademik çalışma disiplini oluşturma, motivasyon ve süreklilik kazandırma, akademik yazım, sunum ve teknolojiyi kullanma yeteneğini geliştirme, yeni yaklaşım ve hedefler hakkında farkındalık oluşturma, literatüre hakimiyet sağlatma, problemlerle yüzleştirme, tez aşamasında konu seçimi, yöntem ve planlamada rehberlik etme, danışman-öğrenci ilişkilerini geliştirme bu programın hedefleri arasındadır. AGP'den öncelikle Anadolu veya büyükşehirlerdeki tefsir alanındaki araştırma görevlilerinin; yeni açılan üniversitelerde ve fakültelerdeki diğer akademisyenlerle birlikte bilimsel danışmanlığa ihtiyaç duyan herhangi bir akademisyenin de yararlanabileceğini belirten Gökkır, geçtiğimiz dönemlerde iki program gerçekleştiğini ve devamının da olacağını belirterek konuşmasını tamamladı.

Koordinasyon Toplantısı Oturumu (17.30-18-30)

Kısa bir aranın ardından oturum başkanlığını Prof. Dr. Celal Kırca'nın (Erciyes Üni.) yaptığı koordinasyon oturumuna geçildi. Sivas'ta (2015) yapılan koordinasyon toplantısında *Tefsir Dersleri Yeterlilik Kriterlerini Belirleme Komisyonu* kurulmuştu. Komisyon üyeleri bu süre zarfında belli aralıklarla toplanmış ve birtakım çalışmalar yapmıştı. Oturum başkanı Prof. Dr. Kırca, bu çalışmalarını yapan arkadaşları ve komisyon üyelerinin hepsini toplantının yapıldığı masaya davet ederek oturumu başlattı. Komisyonunda; Prof. Dr. İbrahim Görener (Erciyes Üni.), Prof. Dr. Talip Özdeş (Cumhuriyet Üni.), Prof. Dr. İsmail Çalışkan (Yıldırım Beyazıt Üni.). Prof. Dr. Musa Bilgiz (Atatürk Üni.), Prof. Dr. Ömer Kara (Atatürk Üni.), Prof. Dr. Abdülhamit Birişik (Marmara Üni.), Prof. Dr. Zekeriya Pak (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni.) ve Prof. Dr. Zülfiyar Durmuş (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni.) bulunmaktadır.

Kırca, konuşmasının başında, tefsirin birtakım sorunlarının tefsir hocalarının dışında da dile getirildiğini söyledikten sonra tefsirin bir ilim olup-olmadığı tartışmasına değindi. Tefsir kelimesini ilkin Hz. Peygamber kullanmış, İbn Hanbel'in rivayetlerinde tefsir-tevil kavramları kullanılmasına rağmen tefsir kavramı bir terimleşme süreci geçirmekte ve bu halen de devam etmektedir. Kırca, konuşmasının devamında ilmi bir toplantıda, rahmetli Prof.

Dr. Zeki Duman'la birlikte üç tebliğin sunulduğunu ve burada birbirinden farklı tefsir tanımlarının yapıldığından bahsetti. Aynı oturumda, üç arkadaşın tefsir anlayışı farklı olabilmektedir. Kırca'ya göre bu bir sorundur, zira Duman ile birlikte aynı okuldadırlar ve aynı sınıfın farklı şubelerinde derse girmektedirler. Öğrenciler aynı dönem ve fakültede bulunmalarına rağmen böyle bir farklılık söz konusu olabilmektedir. Tefsirin tanımlanmasında bile bir birliktelik yakalanamamaktadır. Kırca, sorunu çözmek için ilgili komisyonun bir taslak metin hazırladığını, kesinleşen bir şeyin olmadığını, hocaların eleştirileri, bakış açılarına göre önerilecek müfredatın biraz daha olgunlaştırılıp bir kitap formatında bastırılmasının düşünüldüğü söyledi.

Kırca'nın girizgâhından sonra Çalışkan (tefsir usûlü-tefsir tarihi) ile Özdeş (tefsir I-II) nihayete erdirilen taslak metnini açıklamaya başladılar. Çalışkan, komisyon heyetiyle birlikte Ankara'da iki defa toplandılarından (1 Ekim 2016-11 Şubat 2017) bahsetti. Bu toplantılarda, lisans dönemindeki dört ders üzerinde bir müfredat belirlemeye çalışıldığından ve sonuç itibarıyla sunulan müfredatta komisyonun mutabakat ettiğini söyledi. *Tefsir Dersleri Genel Yeterlilik ve Ölçütlerini Belirleme Komisyonu* tarafından önerilen müfredatın esasları şunlardır; "ihtiyaçlara binaen kuşatıcılığı sağlayan, öğrencilere yeni bir bakış açısını yansıtabilen, sürdürülebilir ve gerçekçi bir tefsir tarihi, tefsir usûlü ile tefsir I-II müfredatını içeren, bütün tefsir dersleri arasında bir bütünlük, tutarlılık sağlayan ve ilahiyat eğitime bir çatı müfredat oluşturabilmek"tir.

Önerilen 'Tefsir Usûlü' müfredatının giriş kısmında tefsir usulünün tanımı, amacı, temel kaynakları ile tefsirler hakkında kısaca bilgiler sunulur. Birinci büyük başlığın -Kavramsal Çerçeve- altında Kur'ân, beyan, tefsir, te'vil, anlama, yorumlama vb. kavramlar ele alınır. İkinci ana başlık 'Kur'ân Tarihi', üçüncüsü ise 'Yöntem' adını almakta ve bu bölüm kitabın omurgasını oluşturmaktadır. Burada 'Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlama Yöntemi' adıyla bir bölüm vardır ve bu kısım kendi içinde 3 ana başlıktır. Bunlar sırasıyla; 'Anlama ve Yorumlama', 'Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlamada Ulûmu'l-Kur'ân' ve 'Doğru Anlama ve Yorumlama İlkeleri'dir. Son kısım kendi içinde, 'Yorumcu ile İlgili İlkeler' ve 'Kur'ân Metniyle İlgili İlkeler' olmak üzere iki bölümden oluşur. Komisyon tarafından, Kur'ân'ı anlama ve yorumlama yönteminde yorumcu ile ilgili belirlenen ilkeler; 'Rivayet ve Önceki Yorum Malzemesinden Yararlanma', 'Akli İstidlal ve Çıkarım' ile 'Dinin Ana Gaye ve Hedeflerinin Gözetilmesi'dir. Kur'ân'ı anlama ve yorumlama yönteminde, Kur'ân metniyle ilgili ilkeler ise; 'Kur'ân'ın Bağlamının', 'Dil Yapısının'

(i'râbu'l-Kur'ân, garîbu'l-Kur'ân, müşkil, mübhem, vücuh-nezâir, mecâz-hakikat, muhkem-müteşabih, nazm vb.) ile 'üslup özelliklerinin' (mesel, kasem, fevâtil, hitaplar, mecâz, icâz, itnâb, kinâye, huruf-u mukatta, cedel, takdim-te'hir, hazf, kasas, teşbih vb.) dikkate alınmasıdır. Bağlam denilince iç (Kur'ân'ın bütünlüğü, münasebet, nazmu'l-Kur'ân, nesh) ve dış bağlam (esbâb-ı nüzul, sosyo-kültürel yapı, mekkî-medenî vb.) konu edinmektedir. Müfredatta, son konu başlığı; 'Tefsirde Yorum Farklılıklarının Nedenleri'dir. Yorum farklılıkları; 'Kur'ân Metninden' ve 'Yorumcunun Öznelliğinden/Kendisinden' kaynaklanır. Yorumcunun öznelliğinden kaynaklanan sorunlar; 'Vahiy-Fıtrat Bütünlüğünün Gözetilmemesi', 'Mahalli Şartların Mutlaklaştırılması/Metnin Önüne Geçirilmesi', 'Maksadın Gözetilmemesi' ile 'Tefsir ve Diğer İlmî Mirasın Kullanımında Ölçsüzlük' olarak belirlenmiştir.

Çalışkan, önerilen Tefsir tarihinde de benzer bir yaklaşımın sergilendiğinden bahsetti. Müfredatın giriş kısmı, konuya dair temel kavramların (müfessir, dirayet-rivayet vb.) açıklanması, tefsirin ortaya çıkışı ile tarihi gelişiminin öğrenciye özet bir şekilde takdiminden oluşur. Birinci ana başlık: 'Nüzul Dönemi ve Hz. Peygamber'dir. Burada; 'Kur'ân'ın Nüzulü, Tebliği ve Yaşanması', 'Hz. Peygamberin Kur'ân'ı Anlamaya İlişkin Açıklamaları ve Mahiyeti', 'Hz. Peygamberin Tefsirinin Miktarı' ile 'Nüzul Döneminde Sahabenin Kur'ân'ı Anlamaya İlişkin İlk Örnekler' başlıkları bulunur. Esas bölümler ise; 'Sahabe' ve 'Tâbiîn Asrında Tefsir' (Alt Bölümler: Kur'ân'ın Tefsiri Bakımından Dönemin Karakteristikleri, Sahabeden/Tâbiîndan Tefsirde Öne Çıkan İsimler, Sahabe/Tabiin Tefsirinin Hususiyetleri ve Sahabe/Tabiin Tefsirinin Kaynak Değeri ve Etkisi) kısımlarıdır. Dördüncü başlık 'Tefsirin Tedvin Dönemi ve İlk Örnekler' adını alır. Bu kısımda h.2-3/m.7-9 asırlar işlenir. İlk tefsir örneklerinin çıktığı asırlar olarak değerlendirilen bu dönem; 'Kur'ân'ın Yorumu Bakımından Dönemin Karakteristikleri', 'Öncü ve Önemli Müfessirler ve Tefsirleri', 'Dönem Tefsirinin Hususiyetleri' ile 'Sonraki Dönemlere Etkisi, Yansıması' alt başlıkları halinde ele alınır. Ardından gelen bölüme 'Tefsirin Gelişim Dönemi' adı verilmiştir. H.4-12/m.10-18. asırların işlendiği bu bölümde; dönem genel olarak şablon halinde ele alınır, konunun alt başlıklarında ise dönemde oluşan rivayet-dirayet ayrımı ve ekolleşmeler ele alınmaktadır. Ardından, dönemin önemli müfessirleriyle bu âlimlerin sonraki dönemlere etkisi incelenip burası da tamamlanır. Son bölüm ise; 'Çağdaş Dönemde Tefsir (h.13-15/m.19-21)' adını almaktadır. Alt başlıklardaysa; 'Dönemin Karakteristikleri', 'Tefsirde Yeni Gelişmeler ve Yeni Tefsir Formları' (İlmî, Kavram ve Konulu Tefsir vd.),

'Yeni Yöntem Çalışmaları', 'Öne Çıkan Tefsirler', 'Türkçe Tefsirler' ile 'Kur'ân Tercümelere' konuları bulunur.

Özdeş, Tefsir I-II'de tefsir tarihinin genel çizgisine uygun örneklerle derste seçilen tefsir metinlerinden okumalar ve müzakereler yapılarak, tefsir usûlü ve tefsir tarihi konularının uygulamalı olarak öğrenciye sunulmasının sağlanmak istendiğini söyledi. Ödevlendirmede dersin hocası farklı uygulamalar da yapabilir, seçilen sûre / ayetlerin tefsir edilmesi sağlanır, ilgili metnin Türkçe tefsirlerinden örnekleri incelenir ve böylece öğrencinin ek okumalar yapması sağlanır. Tefsir I'de ilk konu Ali b. Ebi Talha'nın sahifesinden başlar. Metot olarak; ilkin adı geçen müfessirin biyografisi, yaşadığı dönem, tefsirinin özellikleri ile yöntemi hakkında bilgiler sunulur ardından seçilen örnek ayetler üzerinden konu aktarılır. Ondan sonra sırasıyla İbn Abbas'a nispet edilen Fîrûzâbâdî'nin *Tenvîru'l-mikbas min tefsiri İbn Abbas* adlı eseri ile Mukâtil b. Süleyman, Tâberi, Matürîdî, İbn Kesir, Celaleyn ve Elmalılı'nın tefsirlerinden pasajlar işlenir. Tefsir II'de aynı metot uygulanmakla birlikte daha çok meslekî, mezhebi, Osmanlı ve çağdaş müfessirler tercih edilir. Meslekî; Lügavî (Ferrâ'nın *Meâni'l-Kur'ân'ı*), fikhî (İmam Şafii, Tahavi, Cessas ve İbnu'l-Arabî'nin *Ahkâmu'l-Kur'ân'ı*) ve tasavvufî (Sulemi'nin *Hakâiku't-tefsiri* ile Kuşeyri'nin *Letâifu'l-işârâtı*) tefsirlerden, mezhebi ise Şia (Tabersi *Mecmâu'l-beyân*) ve Mutezile'den (Kâdı Abdülcebbâr *Tenzîhu'l-Kur'an*) oluşur. Osmanlı döneminden Ebüssuud Efendi'nin *İrşâdu'l-akli's-selîm*'i ile Alusi'nin *Rûhu'l-meâni*'si, çağdaş dönemden Muhammed Abduh-Reşid Rıza'nın *Tefsiru'l-menâr*'ı ile Prof. Dr. Süleyman Ateş'in *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri* işlenir.

Taslak müfredat toplantıda bulunan hocalara sunulduktan sonra Kırca, mevcut komisyonun, faaliyetlerini devam ettirip aynı model üzerinden yüksek lisans ve doktora için de bir müfredat oluşturmasının faydalı olacağını söyleyerek, oturum sonlandırdı.

Değerlendirme Oturumu: 18.30-19.00

Başkanlığını Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun (Bayburt Üni.) yaptığı değerlendirme oturumunda söz alan Prof. Dr. Sait Şimşek (Necmettin Erbakan Üni.), geçmişte Ehl-i sünnet, Mutezile ve Şia'nın müfessir adaylarının kendi tornalarından geçmesi gerektiğine yoksa müfessir olunamayacağına dair iddialarından bahsederek, sözlerine başladı. Ardından her dönemde müfessirlere ayar çekilmek istendiği, önceki dönemlerde kendilerine '*tefsir dediğin modern bilimle alakalı veya laiklik doğrultusunda olmalı*' gibi ayarlar

verildiğini; günümüzdeyse bunun muhafazakârlık ayarına evrildiğinden söz etti. Yani müfessir dediğin nâsih-mensûhu, nüzul sebeplerini veya şunu bunu bilmeden olmaz dedirtirmek (Kur'ân'ı şu doğrultuda anlayacaksın, başka türlü anlarsan olmaz, diktesi) istenildiğinden bahsetti. Ona göre, bu baskılardan dolayı tefsirciler de Kur'ân'a ayar vermek gibi bir durumla karşı karşıya kalabilmektedirler. Muhafazakâr biri kendisine baskı yaparak, tefsir yaparken nerde nâsih, nerde mensûh diye sorarsa ona cevabının kendi lügatinde nâsihin varlığından söz edebileceğini ancak mensuhun ise olmadığını belirtir.

Şimşek, içinde bulunulan toplumun baskısı altında mı, yoksa bağımsız olarak mı Kur'ân anlaşılmasına çalışılmalıdır? sorusunu sorar ve kendisinin bağımsız anlamayı tercih ettiğini söyler. Ayrıca tefsir usûlüne, kişinin Kur'ân'ı doğru anlamasına engel olan hususlar arasına mezhepçilik, milliyetçilik, grupçuluk gibi şeylerin de Kur'ân'dan esinlenerek eklenilmesinin gerektiğini düşünmektedir. Kur'ân kendi bütünlüğüyle anlaşılmazsa ondan Cebriye, Kaderiye, DAEŞ zihniyeti ile laikliğin de çıkarılabileceğinden söz eder. Şimşek, insanların hür fikriyle, birikimlerini birleştirerek tefsir yapmalarından yanadır. Tefsir ilim midir, değil midir? konusunda ise; şu kadar müfessir var, bunların toplumdaki etkinlikleri nedir? Bu açıdan tefsir diye bir şey var mıdır? sorusu sorulursa cevabı; hayırdır. Zira tefsircilerin toplumda etkisi yoktur. Ancak aynı şey Kur'ân için de geçerlidir çünkü mevcut din algısının oluşumunda Kur'ân'ın etkinliği ne kadardır ki? Ayrıca Şimşek, tefsiri hadise, hadisi tefsire çatıştırma yerine Kur'ân'ı en üste koyarak; hadis, kelam, geçmiş kültür ve modern dünyadan yardım alarak Kur'ân'ın anlaşılması gerektiğini düşünmektedir.

Prof. Dr. Lütfullah Cebeci (Erciyes Üni.) konuşmasının başında, '*Kur'ân'ı nasıl yaşayacağız?*' adıyla bir panel veya sempozyumun ileride yapılıp yapılmayacağı konusunu irdeledi. Zira yapılan toplantılarda hep Kur'ân'ı anlamakla uğraşıldığını ve Kur'ân'ı anlayamadık mı ki bu kadar bu konuya çok yer verildiği söyleyerek Kur'ân'ı yaşamamak için anlamakta oyalanıp durulduğuna dikkat çekti.

Hacımüftüoğlu, Tefsir, bir bilim midir? Disiplin midir, değil midir? konusunda; "Tefsir ilimler arasında merkez yer teşkil eder ve diğer ilimler kendisinden türer. Müfessir adayı Arap dili-edebiyatını çok iyi bilmelidir. Kur'ân Arapça nazil olmuş ve bir söz mucizesidir. Müfessir keyfine, aklının öngörüsüne göre tefsir yapamaz. Kur'ân'ı anlamak için Arapçaya ihtiyaç duyulmayacağı iddiası ancak bir iddiadan ibarettir. Tefsir, ilimler için her

şeydir. Müfessir, üst şemsiyedir, alır yanına fakihe fıkıh, kalamcıya kalam, mutasavvıfa tasavvuf öğretir. Tefsir, mevcut disiplinlerin hepsine ders veren bir zattır." sözlerini söyledi.

Prof. Dr. Bilal Gökkr (İstanbul Üni.) konuşmasını beş noktada özetledi. İlkın, nesiller arasında mukayese meselesine değindi. Gökkr, yeni gelen nesle dikkat çekerek onların yabancı dile, batı ve modern kaynaklara hâkim oluşundan bahsetti. Onların Irak ve Suriye'den gelen akademisyen Arap hocalar sayesinde Arapça noktasında çok şanslı olduğunu söyledi. Ona göre, yeni neslin en önemli tarafı akademik olarak mevzulara daha bilimsel bakmalarıdır. **İkinci** nokta; üniversitede görevli tefsir akademisyenlerinin Kur'ân'ı yaşamak ve tefsir etmekle birlikte, 'tefsir akademisyeni' olmak gibi bir durumu olmalıdır. Gökkr'a göre, Tefsir akademisyeni olduğunda Şimşek hocanın dediği gibi 'hür fikirli, daha serbest düşünen ve akli çerçevede düşünen' nesil kendiliğinden gelecektir. Bilim; akıl-mantık çerçevesince işlediğinden, bu bilimin getirdiği bir şey olacaktır. **Üçüncü** nokta; akademik aşama olarak işin başında olan yeni nesil akademisyenlerin bu işi ciddiye alarak götürmeleridir. Ayrıca ders veren hocaların daha yolun başında lisans derslerinde, dersin içeriğinde doğrudan öğrencilere Kur'ân, tefsir tarihi, usul ve yöntemle muhatap ettirerek, batı ve doğuyu birlikte dengeli bir şekilde ifade ederek, bu arkadaşları lisanstan yetiştirmelidirler. Bu durum, lisans bitirme tezinden başlanıp, yüksek lisans ve doktora tezlerinde de devam edilmelidir. **Dördüncü** nokta; tefsir akademisyenlerinin ister lisans, yüksek lisans, doktora veya doçentlik tezleri ister de kitap ve makale olsun sorun/problem merkezli çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Mevcut tefsir akademisyenleri problem merkezli çalışma yapmayarak aslında bir sorunumuzun olmadığından bahsetmekte veya sorunlarımızı gündemimize almıyoruz demek istemektedirler. Gökkr'ın dile getirdiği **beşinci** ve son nokta ise, lisans veya yüksek lisans öğrencilerini yetiştirecek kadrolara atamalar yapılırken -bir araştırma görevlisi veya profesör bile olsa- liyakate dikkat edilmesi en büyük sorumluluklarımızdan birisidir. Koordinasyon toplantılarında bu konunun da gündeme getirilerek; problemin ne olduğu ve nasıl çözülebileceğinin konuşulması gerekmektedir.

Prof. Dr. Mesut Okumuş (Ankara Üni.) son dönemde, İslam dünyasının neredeyse her tarafında yaşanan sıkıntılar sebebiyle ülkemize inanılmaz bir teveccühün bulunduğundan bahsetti. Ancak Sovyetler Birliği'nin yıkılıp Türkî Cumhuriyetlerinin önümüze büyük bir imkân ve fırsat açmış olmasına hazırlıksız yakalandığımız gibi İslam dünyasının teveccühü karşısında da

buna benzer durum oluştu. Olanca ilgi ve teveccüh olmasına rağmen, donanım açısından çok hızlı büyümenin, çok sayıda ilahiyat fakültesi açılmış olmanın dezavantajları yaşandı. Özellikle dil konusunda ciddi sorunların ve sıkıntıların olduğu görülmektedir. Okumuş, genç akademisyenlerin, bu konudaki açığı çok kısa sürede kapamalarının bir yükümlülük ve sorumlulukları olduğu düşüncesindedir. Şu ana kadar İslam dünyasında İngilizce ve Arapça eğitim verebilecek hocalarımızın bulunması; Endonezya'nın, Pakistan'ın, Hindistan'ın, Türkî Cumhuriyetlerin ve Orta Doğu'nun bütün taleplerini karşılayabilecek uluslararası İslam Üniversitemizi çok önceden yapabilmemiz gerekirdi.

Kapanış konuşmasında Prof. Dr. Şehmus Demir, Türkiye'ye İslam dünyasının teveccühüne temas ederek: "Arap dünyasının hiçbir tarafında yokuz, maalesef. Şu anda Türkiye, Arap dünyasına, özellikle Türkiye'deki Suriyelilere çok büyük emek ve malî yardımda bulunuyor. Buna mukabil Arap dünyasındaki insanlar, Türkiye'de İslamî ilimlere dair bir şeyin olduğuna da inanmıyorlar. Çünkü çok kaliteli tezlerimiz, teliflerimiz olmasına rağmen neredeyse bizden hiçbir kitap Arapça'ya çevrilmemiş. Türkiye'de yapılan bu çalışmalar oraya aktarılmış olsaydı, o kadar şiddetli karışıklıklar, çatışmalar olmayabilirdi. Onun için bir şekilde Arap dünyasına hitap etmemiz gerekmektedir." dedi. Demir'e göre konusu Kur'ân olan tek İslamî ilim, tefsirdir. Diğer İslamî ilimlerin konusu Kur'ân değildir. Kaynağı Kur'ân'dır sadece. Fıkıh için de kelâm için de bu böyledir. Fıkıh, insanın bireysel ve sosyal anlamda nasıl davranması, neler yapması gerektiğiyle ilgili hükümler çıkarır ve kaynak Kur'ân'dır. Tefsirinse bizzat konusu Kur'ân'ın ayetleridir. Tefsirin ilim olup-olmaması noktasında ise iğneyi biraz kendimize batırmamız gerekir. Zira klasik tefsir usulü kitaplarının neredeyse tamamını Kur'ân ilimleri oluşturmaktadır. Yani, tefsir usulü eserleri metodolojik anlamda tefsirin nasıl yapılacağına dair bir yöntem sunamamaktadırlar.

Tefsir koordinasyon toplantılarının önümüzdeki yıldan itibaren sırasıyla Samsun, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da yapılacağı teyit edildikten sonra bir koordinasyon toplantısı daha hitama erdirildi.